

Pět až deset procent obyvatel Salomounových ostrovů v Melanésii má výrazně světlé vlasy; foto: Sean Myles (zdroj)

Autor: Mars Ultor

Paralely mezi Středomořím, Mexikem a Polynésií jsou natolik nápadné, že řada misionářů a badatelů, kteří Polynésii v osmnáctém a devatenáctém století objevili, viděla v Polynésanech „potomky Židů“, „Féničanů“ či „Egyptanů“. Nějaký přímý vliv těchto civilizací snad můžeme dnes vyloučit, ale vidět v Oceánii (a rovněž v jižní Indii a Indonésii) nejperifernější periferii jakési dávné, globální, mořské, „atlantické“, „želví“ či „hadí“ civilizace, o níž psal **Vladislav Zadrobílek**, bychom mohli.

Jak je možné, že v různých, velmi vzdálených kulturách se objevují stejné tradice, zvyky a symboly v jakýchsi totožných vzorcích a „balíčcích“? Buď v dávných dobách lidé cestovali mnohem více, než si dokážeme představit, nebo z jakéhosi kolektivního nevědomí vyskakovaly v inspiraci nějakými mocnostmi či sférami na různých místech tytéž vzorce asi jako plodnice z podhoubí, které je samo nezjevné (pro mě asi nejstravitelnější metafora).

Polynéské kulturní paralely

Uplynulo sedmdesát let od doby, kdy norský zoolog a antropolog Thor Heyerdahl vystoupil s odvážnou teorií o peruánském původu polynéské kultury. Heyerdahlovi Virakočové, bílí bohové, titáni, kteří vystavěli Tiahuanaco, své město opustili, sestoupili k Tichému oceánu a odpluli na balzových vorech díky peruánskému proudu na Velikonoční ostrov a na Markézy. Heyerdahlův difusionismus sice archeologové odmítli, přesto jsou některé ojedinělé dávné kontakty mezi Peru a Polynésií dnes prokázány, např. díky genovým analýzám rozšíření brambor, jejichž pravlastí jsou ostrovy při pobřeží Chile.

Polynéská kultura je pozoruhodná a nacházíme v ní skutečně řadu paralel s Guénonovými či **Merežkovského** „Atlanty“, s civilizacemi starého Peru a Mexika, a samozřejmě i s východním Středomořím.

Všichni Polynésané tak měli jako v raných fázích své kultury Babylóňané, Egyptané a Židé lunární kalendář. (Stingl 1996, s. 185) V Polynésii byla stejně jako v Egyptě a v Izraeli široce rozšířena obřizka jako součást iniciačního obřadu.

Polynésané stavěli v chrámových okrcích stupňovité **pyramidy**. Již první misionáři pozorovali, že v celé Polynésii byly v těchto chrámech prováděny lidské oběti, stejně jako v Mexiku, v Peru, ve fénickém Kartágu či Syropalestině. Archeologové obvykle uvádějí, že zvyk

obětování otroků a válečných zajatců je v Polynésii druhotný a přichází později až s mladší generací polynéských bohů.

Polynéská společnost byla kastovní, rozdělená do tří kast. (Stingl 1996, s. 183) Jde snad o všelidské, universální roztrídění společnosti, které existovalo všude? Rozkastování společnosti do tří stavů je doloženo dokonce i ve feudálním Japonsku, ve středověké Evropě nebo na Madagaskaru. A je to jen jakási mýtofonetická náhoda, že nejvyšší kasta polynéských náčelníků byla nazývána ariki či ari? Náčelníci v Polynésii, stejně jako egyptští faraonové a vládnoucí rody Inků tak dbali na čistotu své rasy, že si brali za manželky pouze své vlastní sestry. „Na Havaji se na manželství sourozenců pohlíželo jako na nejvyšší formu náčelnické aliance,“ píše Miloslav Stingl.

V celé Polynésii byl široce rozšířený mýtus o potopě světa. Mnozí objevitelé, misionáři a antropologové v 19. století byli – stejně jako Polynésané sami – proto přesvědčeni, že současná souostroví představují jen vrcholky kdysi potopeného, ztraceného kontinentu. Takto soudil již James Cook a po něm i autoři prvních sbírek polynéských mýtů Jacques-Antoine Moerenhout, Macmillian Brown a Eugène Caillot. Geologická měření existenci ztracené Pacifidy spolehlivě vylučují, přesto je pozoruhodné, že v polynéských mýtech nacházíme i řadu biblických motivů či „migrujících syžetů“; bůh Tangaroa stvořil prvního muže jménem Tiki, z jeho žebra byla vytvořena žena Hina. V mýtu o sluneční síti boha Kane vystavěl archu polynéský patriarcha Nu'u; přes vody potopy převezl své tři syny s jejich ženami, mýtus, v němž nemožno nevidět patriarchu Noeho. Caillot zachytil na Tuamotu legendu o tom, jak lidé kdysi stavěli tak velkou oltářní pyramidu, že rozlítli boha Vatea; ten lidem zmátl jazyky, až si přestali rozumět a nemohli stavbu dokončit. (Moerenhout viděl v polynéských mýtech jasné potvrzení pravdivosti Bible, Alexandr Kondratov vysvětluje polynéské mýty o potopě celkem věrohodně na základě doložených sopečných erupcí a vln cunami, během nichž některé ostrovy skutečně zmizely.)

Králové některých regionů Polynésie odvozovali svůj původ od umírajícího a vzkříšeného božského syna. Bůh prý zplodil svého syna Ahoaitu, prvního krále Tongy. Syn boha byl zabit svými nepřáteli a vzkříšen. Tento mýtus je čistě polynéský a byl rozšířen dávno před příchodem misionářů.

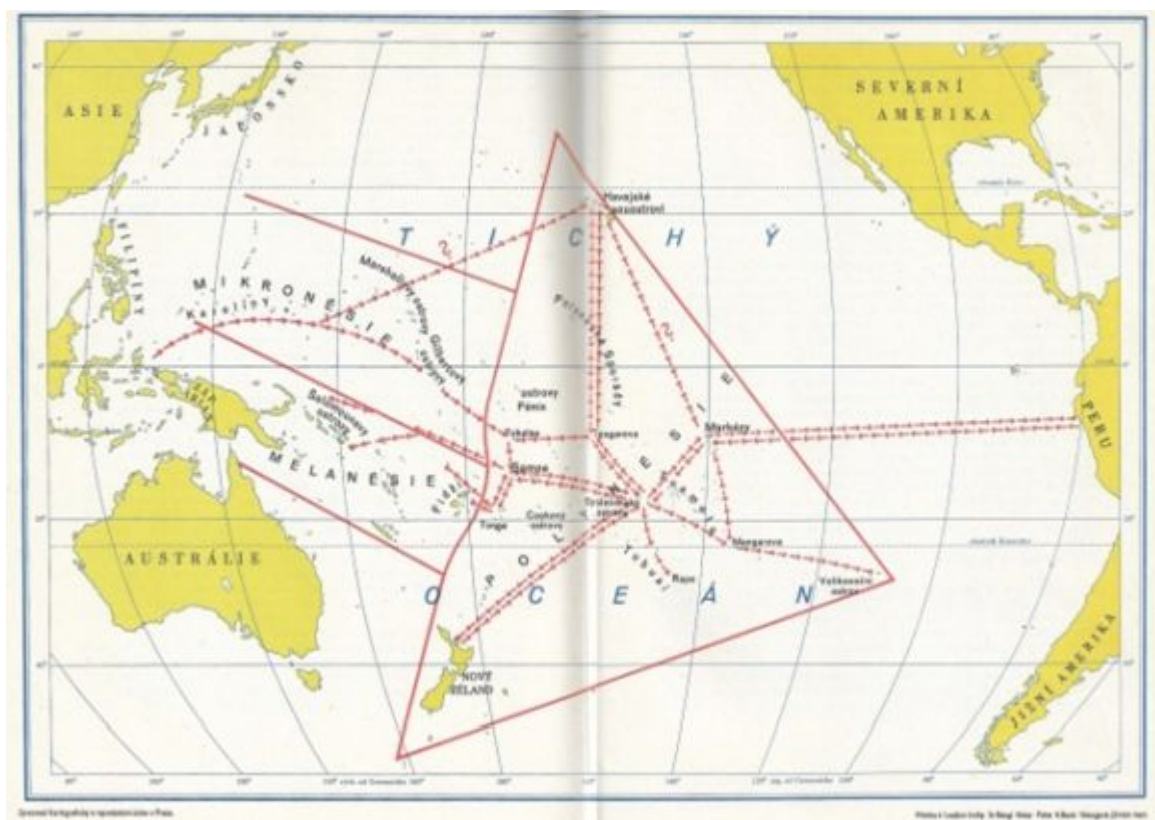
Polynéské mýty jsou téměř samostatnou kapitolou. Paralely s tím, co známe z Eurasie a Ameriky jsou fascinující, byť lze namítnout, že všechna náboženství světa jsou si vzájemně dost podobná a zásobárna myslitelných symbolů či metafor není neomezená.

Nejzajímavější je ovšem polynéský mýtus o bílém a světlovlasém primordiálním učiteli Polynésanů:

„Další důležitý bůh z Opoy, který na Markézách ztratil své božství, je Tane. V místních legendách, které se o něm zmiňují v souvislosti s posvátnou sekerou, se nejasně vzpomíná na jeho styk s řemeslníky. Je také spojován s lidmi světlé pleti a světlých vlasů, a proto byl v dávných dobách považován za předka bílé rasy.“

Buck 1963, s. 96

Podíl bílé rasy na utváření polynéského typu přiznávají víceméně všichni autoři od 19. století včetně Miloslava Stingla.

Vymezení jednotlivých regionů Oceánie

Pyramidy v Polynésii

Jednota kultury, náboženství a rituálu jednotlivých souostroví Polynésie je sama o sobě pozoruhodná – právě tyto charakteristiky, včetně jazyka a rasového typu, Polynésii vymezují. Polynésie sama je jakýsi trojúhelník mezi Novým Zélandem, Velikonočním ostrovem a Havajskými ostrovy na severu.

Vedle pyramid v Egyptě, zikkuratů Mezopotámii, stupňovitých mohyl na Kanárských ostrovech a rozsáhlých pyramidových komplexů v Latinské Americe prý existovaly také pyramidy v Polynésii! V celé Polynésii se také vyskytují kamenné sochy bohů a předků, přičemž největšími a nejznámějšími jsou bezpochyby kamenné kolosy *moai* z Velikonočního ostrova (z nichž největší má okolo 20 m výšky, leží ovšem opuštěný v lomu).

Archeologie a etnografie Polynésie soudí, že pyramidové struktury se postupně vyvinuly zvětšováním a navyšováním kamenných oltářů *ahu*, které byly součástí předkřesťanských polynéských chrámů. Jednotné chrámy s *ahu* se vyskytovaly téměř v celé Polynésii – na Havaji, na Markézách, na Mangarevě, Tonze, na Tahiti a zcela specifické i na Velikonočním ostrově (na Velikonočním ostrově sice nejsou pyramidy, zato megalitických soch se zde nachází okolo čtyř až pěti set). A v celé Polynésii byly v těchto chrámech – stejně jako v Peru a v Mexiku – přinášeny lidské oběti.

Tonga

„Až do své první výpravy do Mua jsem si představoval Tongu jako souostroví s prostými chýšemi z palmových listů a štípaného bambusu. Zde – v Mua – však, ač dobře vybaven znalostmi z polynéské archeologie a etnologie, jsem spatřil náhle něco, co mi vyrazilo dech. To něco, to byly pyramidy! Skutečné pyramidy, přesně takové stavby, jaké si každý pod tímto označením představuje. Tedy kamenné stupňovité budovy, které navíc ukrývají ve svých kamenných stěnách hrobky panovníků Tongy,“ píše Miloslav Stingl v úvodu své knihy o Polynésii. (1996, s. 5)

*Pyramidální oltář polynéského chrámu v Mooa na **Tongatabu**, dnes již z větší části rozebraný. (zdroj)*

Kromě pyramid *ahu* stojí dodnes na Tonze obrovský trilit z korálového vápence. Peter Buck jej popisuje následovně:

Polynésie s výjimkou Mangarevy.

Obyvatelé Tongy byli specialisté v kameninách; královské hrobky na ostrovech jsou jejich dílem. Některé bloky korálového vápence byly vylámaný na blízkých ostrovech a dopraveny přes vodu na dvojitých kánoích. Telea, dvacátý devátý Tui Tonga, vystavěl nejkrásnější z královských hrobek ve třech souběžných kamenných vrstvách; dva ze čtyř rohů byly jedinečné tím, že jejich rohové kameny měly tvar velkého L.

Slavný triliton v Tongatabu se skládá ze dvou velikých vztyčených kvádrů z korálového vápence, přes něž leží napříč blok z téhož materiálu, zasazený do zářezů v jejich horních koncích. Větší kvádr je 5 metrů nad zemí, v základně je 4 metry široký, na vrcholu má 3,5 metru šířky a je 1,5 metru silný. Vzdálenost mezi oběma kvádry je 3,5 metru. McKern, který triliton změřil a dal mi jeho rozměry, odhaduje, že viditelná část každého kvádrů váží 30—40 tun. Materiál byl vyříznut z čelní strany nedalekého útesu. Opracované bloky byly dovozeny po smyku na skloněnou rampu navršenou z hlíny a dopraveny na místo. Triliton byl nazván Haamonga-a-Maui (Břímě Mauiho), neboť oba jeho vzpřímené kvádry se přirovnávaly k pramenům nesoucím břemeno. Postavil jej Tuitatui, jedenáctý Tui Tonga, jako pomník svým dvěma synům. Tvar a rozměry tohoto památníku

*Buck, Peter H. alias Te Rangi Hiroa 1963: Vikingové jižních moří.
Prahā, Orbis, s. 184.*

*Triliton z korálového vápence na Tonze; kredit: **The University of Queensland***

Tahiti

„Hlavní stavbou každé polynéské svatyně je kamenný oltář *ahu*, budovaný v podobě několikastupňové pyramidy z pečlivě opracovaných kamenů. (...) Oltáře *ahu* se zhruba od roku 1690 budují ze stále větších, lépe opracovaných kamenů. Například v tahitské oblasti Papara, v sousedství vesnice Mahaitea, vyrostla velkolepá, impozantní pyramida o deseti stupních, dlouhá 100 a široká 30 metrů,“ píše Miloslav Stingl o pyramidě na Tahiti. (*Stingl 1996, s.173*)

Desetistupňová pyramida z Tahiti, dnes rovněž rozebraná; deset pyramidálních stupňů má odpovídat deseti nebesům polynéské kosmologie. (zdroj)

Peter Buck, jenž tahitskou pyramidu Mahaitea navštívil, píše:

„Chrámový dvůr byl zarostlý plevelem, ale oltář (ahu) 43 m dlouhý a 7,5 m široký, stále svědčil o dávné slávě. Kamenná plošina byla obezděna velikými deskami z korálového vápence, zapuštěnými do země. Uzavřený prostor byl vyplněn volně rozloženými kameny, mezi nimiž bývaly dříve lebky, buď roztroušené, nebo nahromaděné v koutech, dokud je lidé nemuseli ukrýt jinde, aby se jich nezmocnily chtivé prsty cizích vandalů. Některé desky se zvedaly 3,5 m nad zemí jiné se skácely a tím odkryly vnitřní řadu desek nižší zdi, která ukázala, že větší plošina byla vystavěna nad starší, menší plošinou. Nynější úpadek tak vydává svědectví o dřívějším růstu, v jehož průběhu se z původního chrámu, zvaného Feoro, stal chrám Vai'otaha, který nakonec nabyl takové velikosti a důležitosti, že se proměnil v mezinárodní náboženské středisko (marae) Taputapu-atea. Blízko chrámu se tyčil kamenný pilíř či sloup, vysoký přes tři metry a zvaný Te Papa-tea-ia-ruea (Bílý kámen investitury: představitel královského rodu z Opoy, opásaný

pásem z červeného peří a sedící na svém čestném dřevěném trůnu, byl vyzdvižen k vrcholu sloupu, to patřilo k obřadnému udílení úřadu). Těsně u pobřeží bývalo další marae, v němž živé lidské oběti přivážené na kánoích čekaly, až na ně dojde řada v rituálu chrámu Taputapu-atea.“ (Buck 1963, s. 52)

Markézy

„Markézané stavěli pro své náboženské obřady kamenné terasy zvané me’ae. V těchto me’ae přinášeli bohům lidské oběti. Vystavovali v nich také podoby bohů vyřezané do dřeva nebo vytesané z kamene.“ (Buck 1963, s. 100)

Samoa

Na souostroví Samoa byla na konci 60. let objevena díky technologii LIDAR v tropickém pralese stupňovitá kamenná pyramida o obdélném půdorysu 65 x 60 m a výšce 12 m.

*Stupňovitá kamenná mohyla Pulemelei Mound, Západní Samoa.
(zdroj)*

Lidarové skenování ostrovů v souostroví Samoa vedlo také k objevům desítek kamenných mohyl se zvláštním hvězdicovitým půdorysem (*star mounds*). Na souostroví Americká Samoa v lokalitě *Tia Seu Lupe* se nachází i jakási zmenšenina stupňovité pyramidy, možná pozůstatek místního menšího ahu.

Havaj

Na Havajských ostrovech, osídlených v několika vlnách z Tahiti, existoval tentýž kult stupňovitých pyramid ahu a lidských obětí:

„Poslední plavec uváděný v havajských tradicích je kněz Paa, který přišel z Havaii (Raiateyi) někdy v roce 1275 n. l. Knězi Paaovi se přičítá k dobru, že na Havajských ostrovech zavedl tři novinky: tamní tvar chrámů (heiau), lidské oběti a pás s červenými pery, užívaný při nastolení králů.“ (Buck 1963, s. 159)

„Hlavní havajští bozi pocházející z Tahiti byli uctíváni v prostorech obehnaných kamennou zdí, kterým se říkalo heiau místo marae. (...) Božstvu tance, jehož jméno bylo Laka, se přinášely oběti. Lidé se obětovali bohu Kuovi, ale lidské maso se nejedlo.“ (Buck 1963, s. 160)

Kamenná mohyla *Pu'ukohola Heiau* z Havajských ostrovů je asi největší z nich. (Nechť milý čtenář nahlédne fotografie z Havajských ostrovů již sám. Jako rozcestník může použít třeba **Wikipedii**.)

Literatura:

Buck, Peter H. alias Te Rangi Hiroa 1963: *Vikingové jižních moří*. Praha (Orbis).

Green, Roger Curtis & Davidson Janet (Eds.) 1969: *Archaeology in Western Samoa, Volume I*. Auckland.

Stingl, Miloslav 1996: *Vládcové jižních moří*. Praha (Naše vojsko).

Wilson, James 1799: *A missionary voyage to the southern Pacific Ocean, performed in the years 1796, 1797, 1798, in the ship Duff*. London.